

Vuk'uzenzele

Vha i dīselwa nga Vhudavhidzani ha Muvhuso (GCIS)

English/Tshivenda

Thafamuhwe 2022 Khandiso 1

SoNA 2022: U khwinifhadza vhutshilo na nḡila dza u dītshidza

Muvhuso wo dīimisele kha zwa u vhea vhatu phanḡa nahone wo dīnea maḡuvha a ḡana (100) a u khunyeledza pulane ya u katela sekithara dzoḡhe dza tshishavha kha u alusa ikonomi ya Afrika Tshipembe, u sika mishumo na u fhelisa nḡala.

Hezwi zwo ombedelwa nga Phresidennde Vho Cyril Ramaphosa kha Mulaedza wavho wa nga ha Tshiimo tsha Lushaka wa ḡwaha wa 2022.

“Hoyu ndi mushumo une wa khou tou bvela phanḡa u bva kha murango wa Pulane ya Mvusuludzo na Mbuyedzedzo ya Ikonomi, ine u swika na zwino ya kha ḡi vha yone mbekanyamushumo yashu yo ḡoweleaho ya u fhaḡulula ikonomi”, hu amba Vho Ramaphosa.

Musi vha tshi khou amba na lushaka, Phresidennde vho amba uri zwipikwa zwa muvhuso ndi u kunda dwadze ḡa Coronavairasi (COVID-19), u fhaḡa themaveledziso, u engedza mveledziso dzapo, u sika mishumo na u tandulula thaidzo dza zwa fulufulu.

“Arali hu na tshinwe tshithu

tshine roḡhe ra tendelana khatsho, ndi tsha uri nyimele ine ra vha khayozwino – ya vhusayivhuhulu, vhusayamushumo na tshayandinganelo – a i ḡanganedzei nahone ri nga si kone u bvela phanḡa nayo zwo tou ralo.”

U sika mishumo

Mahoḡa, tshikalo tsha vhusayamushumo tsho swika kha tshiimo tsha ḡhesa tshe tsha rekhodiwa tsha 34% kha kotara ya vhuraru nga murahu ha tshinyalelo ya zwa masheleni yo vhangwaho nga COVID-19.

“Roḡhe ri a zwi dīvha zwa uri muvhuso a u siki mishumo. Mabindu ndi one ane a sika mishumo. Mushumo muhulwane wa muvhuso ndi u bveledza nyimele ine ya ḡo ita uri sekithara dza phuraivethe – khulwane na ḡhukhu – dzi

bvelele, dzi aluwe, dzi swikele mimaraga miswa, dzi vhumbe zwibveledzwa zwiswa, na u thola vhashumi vhanzhi,” hu amba Vho Ramaphosa.

80% ya vhatu vha shumaho, ndi vane vha shuma kha sekithara dza phuraivethe.

Phresidennde vho amba uri muvhuso u ḡo dīvhadza tshikimu tshiswa tsha khwaḡhisedzo ya khadzimiso ya masheleni u itela u thusa mabindu maḡuku uri a vuwe hafhu.

Mbekanyamushumo ya ḡhuthuwedzo ya Mushumo ya Phresidennde ye ya tikedza zwikhala zwa mushumo zwi fhiraho 850 000, i ḡo engedzwa. Vhunzhi ha vhatu vane vha ḡo vhuvelwa ndi vhaswa; hune vha fhiraho 60% ha vha vhafumakadzi.

Zwa ḡhuthuwedzo ya mu-

shumo zwi ḡo ita uri Muhasho wa zwa Muno u thole vhaswa vha sa shumi vha 10 000 u itela uri vha thuse kha u didzhithaiza zwe zwa vha zwo rekhodwa kha mabambiri ngeno Tshikwama tsha Mishumo ya zwa Matshiliso tshi tshi ḡo sika zwiḡwe zwikhala zwa mishumo zwa 50 000. Muhasho wa Pfunzo dza Nḡha na Vhugudisi u bva nga ḡwedzi wa Lambamai 2022, u ḡo dzhenisa mushumoni matshudeni vane vha kha ḡi bva u khunyeledza pfunzo dzavho dza kha magudedzi a zwa thekiniki na mishumo ya zwanḡa vha linganaho 10 000 vane a vha athu wana mishumo.

Puḡatifomo ya SAYouth. mobi ine ya thusa vhaḡoḡi vha mushumo vane vha kha ḡi vha vhaswa uri vha kone u swikela zwikhala na thikhedzo zwazwino i na vhaswa vho redzhiḡaraho vha fhiraho 2.3 miḡioni. Kha havha, vha fhiraho 600 000 vho dzheniswa kha zwikhala zwa mishumo.

Tshumelo ya Vhaswa ya Lushaka yo vusuluswaho i ḡo thola tshigwada tshayo tsha u thoma tsha vhaswa vha 50 000 kha ḡwaha u tevhelaho wa (2003), zwine hezwi zwa ḡo

sikela vhatu vhaswa zwikhala zwa uri vha kone u shela mulenzhe kha zwitshavha zwa havho, u bveledza vhuconi havho na u engedza khonadzeo ya u tholwa havho.

Magavhelo a SRD a khou bvela phanḡa

Magavhelo a Ndiliso ya zwa Matshiliso kha Thambulo yo vhangwaho nga ḡwambo wa COVID-19 e a thusa vhatu vha sa shumi vha fhiraho 10 miḡioni, o engedzwa nga muḡwe ḡwaha – u swika mafheloni a Thafamuhwe 2023.

Nga nḡha ha izwo, muvhuso na vhashumisani nawo u ḡo sedza kha nḡila dza u bvela phanḡa na u tikedza vhatu vha re na thaidzo ya zwa masheleni nga nḡila ine shango ḡa nga kona u zwi ita ngayo lwa tshifhinga tshilapfu.

Tswikelo ya mavu

Muvhuso u khou bvela phanḡa na mbuyedzedzo ya mavu nahone wo lavhelela zwa u ḡanganedzwa ha Mulayotibe wa u Dzhiululwa ha Mavu ḡaḡwaha. U thomiwa ha Zhendedzi ḡa Vhulimi na Mbuyedzedzo ya Mavu na zwone zwi ḡo khunyeledzwa ḡaḡwaha.

“Muhasho wa Mishumo ya

zwi khou bvela phanḡa kha siaḡari 2

MULAEDZA NGA HA TSHIIMO TSHA LUSHAKA

Siaḡari 8-9

KHA VHA DZULEYI VHO TSIRELEDZEA

KHA VHA HAELWE U ITELA U TSIRELEDZA AFRIKA TSHIPEMBE

NGA U FARISANA RI NGA KUNDA TSHITZHILI TSHA CORONA

Mbekanyamushumo ya vha ha Telkom ya u bveledza na u tikedza mabindu ane a kha ḡi aluwa ndi yone i dīsaḡo thandululo kha zwa ICT.

Siaḡari 10

U vhalo Vuk'uzenzele kha vha danulode GOVAPP kha:

Available on the **Google play** and **App Store**

Vha oe SA Government kha Google playstore kana appstore

KHA VHA RI KWAME Vuk'uzenzele @VukuzenzeleNews

Webusaithi: www.gcis.gov.za Imeiḡi: vukuzenzele@gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za Luḡingo: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:
1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

NDI YA MAHALA A I RENGISWI

Zwa u fheliswa ha Tshiimo tsha Tshiwo zwi tsini fhanu Afrika Tshipembe

Phresidennde Vho Cyril Ramaphosa vha kha qi tou bva u divhadza kha Mulaedza wavho wa nga ha Tshiimo tsha Lushaka (SoNA) wa n'waha wa 2022 zwauri muvhuso wo dzudzanya zwa u fhelisa Tshiimo tsha Tshiwo tsha Lushaka musu shango li tshi khou dzhena kha luṭa luswa kha ndango ya dwadze la Coronavairasi (COVID-19). "Ri na muhumbulo wa u fhelisa Tshiimo tsha Tshiwo tsha Lushaka musu ri tshi tou fhedza u khunyeledza maṅwe maga nga fhasi ha Mulayo wa Mutakalo wa Lushaka khathihi na miṅwe milayo u itela u langa dwadze ili", Phresidennde vho amba ngauralo.

Nga la 15 Thafamuhwe 2020, Phresidennde Vho

Ramaphosa vho divhadza nga ha Tshiimo tsha Tshiwo tsha Lushaka u ya nga Mulayo wa Ndaulo ya Tshiwo he vha divhadza maga o vhalaho a u langa uhu u ṭaha ha dwadze la COVID-19.

Phresidennde Vho Ramaphosa vho amba uri vhuṅzhi ha nyiledzo dza zwa ikonomi na vhuṭambo ha zwa matshiliso dzo no fheliswa u swika zwino, hune khazwo ra livhuwa zwihulu mbekanyamushumo ya u netshedza ha muhalelo.

Vho humbudza vhadzulapo zwauri khaelo ndi dzzone philelo ya khwiṅesa kha u lwa na vhuṭwadze, lufu na COVID-19 ye ya dzhia matshilo ane a nga swika 100 000 fhanu kha shango lahu.

"Ndo qi dzulela u amba u bva kha zwe nda ṭanganana

nazwo uri arali ndo vha ndi songo haelwa nga n'wedzi wa Nyendavhusiku musu ndo kavhiwa nga COVID-19, khamusi ndo vha ndi tshi do vha ndi songo ima hafha namusi", vha amba ngauralo musu vha tshi humbula zwa murahu.

Phresidennde vho diṅea tshifhinga tsha u tuṭuwedza vhadzulapo vha Afrika Tshipembe uri vha dzhie muhalelo u vhuṭungaho matshilo khathihi na u bvela phanḁa na u tevhedza maga a fhasisa a mutakalo nahone vha dzulele u vha na ṭhogomelo. "Ri do kona u bvela phanḁa na matshilo ashu naho vairasi iyi i tshi kha qi vha hone vhuṭkati hashu, " vho amba ngauralo vha tshi dovha hafhu vha ḁadzisa nga la uri dwadze ili lo nanisa tshikhala vhuṭkati ha avho vha no shuma na avho vha si na mishumo".

Tshikwama tsha Vhuthihi

Phresidennde Vho Ramaphosa vho divhadza zwauri Tshikwama tsha Vhuthihi tsho kuvhangaya masheleni a fhiraho R3.4 bilioni yo bvaho kha vhatu vha Afrika Tshipembe vha fhiraho 300 000 na kha dzikhamphani, ngeno vhatu vha fhiraho 400 na khamphani dza 100 vho netshedza tshifhinga na tshumelo dzavho nga mahala.

"Tshikwama tsho ita mushumo muhulwane vhuṭkama kha u tikedza maga a zwa mutakalo wa lushaka na u fhungudza tshiwo tshi kwamaho vhatu tshe tsha vha tsho wela shango lahu na vhatu vhashu".

Vho livhuwa muṅwe na muṅwe we a shela mulenzhe kha tshikwama, hu tshi katelwa na miṅwe Miraḁo ya Phalamennde khathihi na maṅwe maga a u tikedza

avho vhe vha kwamea nga dwadze.

Phresidennde vho dovha hafhu vha livhisa ndivhuwo kha vhashumi vha ndondo-lamutakalo na avho vhane vha tou shuma vho livhanan nazwo vhe vha shuma muhulwane vhuṭkama kha nndwa ya u lwa na dwadze la COVID-19.

"Lushaka lu koloda zwihulwane u isa ndivhuwo dzalwo kha vhashumi vha mutakalo vho diṅetshedzelaho vhuṭkama khathihi na kha vhaṅwe vhashumi vhane vha tou shuma vho livhanan nazwo vhe vha vhea mitakalo na matshilo avho khomboni vha tshi itela u ṭhogomela avho vhe vha vha vha tshi khou lwala vhuṭkama khathihi na avho vha songo tsireledzeaho nga tshene-tshi tshifhinga", vho amba ngauralo – SAnews.gov.za

zwi bva kha siatari 1

Muvhuso na Themamveledziso u do khunyeledza zwa phiriso ya hekithara dza 14 000 dza mavu a muvhuso dza u ya kha Zhendedzi la Mveledziso ya zwa Dzinnḁu", Phresidennde vha amba ngauralo.

Vho ḁadzisa nga la uri hu na mavu manzhi a zwa vhuṭlimi ane a nga thusa dzimilioni dza vhalimi vhaṭuku vhane vha khou bvelela kha zwa vhuṭuwakhuhu, vhuṭuwazwifuwo, miroho na mitshelo.

U swika zwino, vhalimi vha fhiraho 100 000 vho no ṭanganedza voutshara dza u renga zwishumiswa zwa vhuṭlimi u itela u engedza mveledziso dzavho nahone mbekanyamushumo i do engedza u itela uri i kone u swikela vhalimi vhanzhi.

Zwiito zwa Vhuḁa na vhuḁevhenga

U bva tshe ha vhuṭbiwa

Khomishini ya ṭhoḁisiso nga ha u Dzhenelela ha Vhatu vha Nḁa kha Muvhuso, u ya kha zwa u itwa ha ṭhoḁisiso kha khonṭhiraka dza thendara dza u rengiselana zwishumiswa zwi elanaho na COVID-19, Phresidennde Vho Ramaphosa a vha khou sia tombo nṭha ha liṅwe musu zwi tshi ḁa kha u fhelisa zwiito zwa vhuḁa.

"A hu na ndingedzo na nthihi ya u vusulusa ikonomi ine ya do bvelela arali ra sa lwa tshoṭhe na samba la zwiito zwa vhuḁa", Phresidennde vha amba ngauralo.

Hu sa athu swika la 30 Fulwi, vha do netshedza pulane ya nyito ine ya do vha i phindulo kha themendelo dza Khomishini.

Vho ṭalutshedza zwauri mazhendedzi o vhalaho a muvhuso a khou shumisana u itela u ṭalisa vhatshinyi, u vha laṭisa, khathihi na u vbona uri masheleni a muvhuso o tswiwaho a vhuḁe murahu.

Zwa tsireledzo na vhuṭsi-

reledzi zwi do khwaṭhiswa nga u tholwa ha mapholisa maswa vha linganaho 12 000 khathihi na nga u vusuluswa hafhu ha foramu dza vhuṭholisa ha zwitshavha.

U lwa na zwiito zwa GBV

Muvhuso u do dovha hafhu wa bvela phanḁa na u khwaṭhisa zwa nndwa ya u lwa na zwiito zwa Khakhathi dzo Diisendekaho nga Mbeu na Mabulayo a Vhatu vha Vhafumakadzi (GBVF) kha uno n'waha nga kha u shumiswa ha Pulane ya Maga a Lushaka nga ha GBVF.

Milayo miraru miswa yo no thoma u shumiswa u itela u khwaṭhisa sisiteme ya vhuṭlamukanyi ha vhuḁevhenga khathihi na u tikedza avho vho ponyaho. U shumiswa ha iyo milayo hu do ita zwinzhi kha u vbona uri milandu i khou sengiswa zwavhuḁi, uri avho vho ponyaho vho tsireledza khathihi na u vbona uri hu vhe na zwikaidzavhutshinyi

zwinzhi.

Muṅwe wa milayo miswa we Phresidennde Vho Ramaphosa vha vha vha tshi khou sumba khawo, ndi Criminal and Related Matters Amendment Act une wa tsireledza avho vha songo tsireledzeaho kha u nga tambudzwa hafhu lwa vhuṭhili. Mulayo hoyu u tendela kotho u thola vhalamuli vhane nga khavho, muthu muṭuku, muholefhalikana mualuwa a nga ṭolwa zwenezwo musu mafhungo a tshi khou tshimbizwa.

Phresidennde vho vha vha tshi khou amba hafhu na nga Mulayo wa Khwiniso ya Mulayo wa zwa Vhutshinyi une wa kha qi vha muswa (Milandu ya zwa Vhudzekani na Mafhungo a Elanaho) une wa dzhia zwiito zwa u tambudzwa lwa vhudzekani na u lugiselwa ha vhatu vha re na vhuṭwadze ha muhumbulo hu tshi itelwa zwa vhudzekani sa zwiito zwi siho mulayoni. Mulayo uyu u dovha hafhu wa bula

uri milandu ya zwa vhudzekani kha vhatu vha re na vhuṭwadze ha muhumbulo i tea u rekhodiwa kha Redzhisiṭara ya Lushaka ya Vhatshinyi kha milandu ya zwa Vhudzekani (NRSO).

Mulayo wa Khwiniso ya Khakhathi dza Muṭani u dzhiela nṭha zwirwe zwithu zwi konḁaho kha vhuṭshaka ha muṭani ho ḁalaho dzikhakhathi. Mulayo u tendela maitele a u wana ndaela ya tsireledzo ya mulayo khathihi na u engedza nyimele dzine khadzo hu nga itwa khumbelo ya u wana ndaela ya tsireledzo ya mulayo.

Phresidennde Vho Ramaphosa vho amba uri Mulayo uyu u dovha hafhu wa tsireledza na vhaaluwa kha masia oṭhe a khakhathi dza muṭani, wa dovha hafhu wa tendela vhaḁweleli vha tshi ita khumbelo ya ndaela ya tsireledzo ya mulayo nga inthanethe, u itela u vha vhuṭungela tshifhinga na mbadelo dza u tshimbila.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of Editorial and Production
Tyrone Seale | tyrone@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers
More Matshediso
Silusapho Nyanda

Graphic Designers
Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants
Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

Printed by:

Distributed by:

Sekithara ya phuraivethe na ya muvhuso ndi khoṅo kha nyaluwo ya ikonomi

Musi ri tshi khou shuma ro livha kha u alusa ikonomi yashu khathihi na u sika mishumo, hu na nyambedzano nnzhi dza nga ha vhuḏifhinduleli ha muvhuso na mabindu kha u swikela zwipikwa izwi.

Vhañwe vhatu vho dzinginya uri ri tea u tou nanga vhuḏifhinduleli ha shango line la vha la mvelaphanḏa, line la shela mulenzhe zwihulwane kha tshanduko ya ikonomi na zwa matshilisano, ngeno kha linwe sia, ri tshi nga nanga sekithara ya phuraivethe yo khwaḥaho nahone ine ya vha na nyaluwo ya dovha ya vha yone ine ya tshimbidza zwa nyaluwo khathihi na zwa mishumo.

Ngoho ndi ya uri ri a zwi ṭoḏa vhuvhili hazwo zwoṭhe. Ri ṭoḏa muvhuso u shumaho zwavhuḏi nahone wa mvelaphanḏa khathihi na sekithara ya phuraivethe ine ya tshila nahone yo fhaṭuwaho. Ri ṭoḏa hu tshi vha na tshumisano na u tikana vhuḏifhinduleli hazwo.

Muhumbulo hoyu a si muswa. Miñwahani ya furaru yo fhiraho, nga 1992, African National Congress yo phasisa linwalo layo le la vha li tshi vhidzwa u ri 'U ḏilugisela u Vhusa'. Linwalo ili li bvisela khagala tsumbanḏila dza mbekanyamaitele kha shango la Afrika Tshipembe la demokirasi, nahone kha miñwaha i fhiraho furaru (30), ndi lone lo ṭuṭuwedzaho sia la mbekanyamaitele dza ndangulo dza muvhuso ya demokirasi ye ya vha hone nga u sielisana.

Linwalo ili la 'U ḏilugisela u Vhusa' ndi line la khou lavhelela muvhuso wa demokirasi une wa vha na

vhuḏifhinduleli hoṭhe ha zwa vhuḏifhinduleli, vhuḏifhinduleli na u tshimbidza maitele a mveledziso ya ikonomi ho livhiwa kha nḏila ya nyaluwo ya tshifhinga tshilapfu nga tshumisano vhuḏifhinduleli ha madzangano a zwa vha-shumi, mabindu khathihi na zwiñwe zwiimiswa zwa tshitshavha.

Linwalo ili li amba nga ha ṭhoḏea ya mbekanyamaitele ya ikonomi ine ya ita uri ikonomi i shumise maitele a demokirasi ya dovha ya sika zwikhala zwavhuḏi zwa mishumo zwine zwa vha na miholo ya khwine kha vhatu vhoṭhe vha Afrika Tshipembe.

Linwalo li dovha hafu la lavhelela 'sekithara ya phuraivethe i tshilaho', ine ya shumisa vhuḏifhinduleli na vhuḏifhinduleli ha vhatu vhoṭhe vha Afrika Tshipembe khathihi na mishumo ine khayi ha tutuwedzwa zwa mabindu ane a shela mulenzhe kha zwa u sikwa ha mishumo ṭuṭuwedzwa.

"Kha Mulaedza wa nga Tshiimo tsha Lushaka wa zwenezwino, ndo ṭandavhudza nga ha nḏila ine muvhuso, mabindu na vhashumi vha tea u shumisana ngayo, vhañwe na vhañwe vha tshi khou shumisa vhuḏifhinduleli ho khetheaho kha u sika mishumo."

Tshiñwe tsha zwiitisi zwa nyaluwo ya ikonomi na u sikwa ha mishumo zwa ndeme khulwane ndi mabindu a muvhuso (SOE). A bveledza muḏagasi, u langa vhuimangalavha, u fhaṭa dzibada na u ṭetschedza maḏi ane ikonomi ya a ṭoḏa uri i kone u shuma zwavhuḏi.

U tou bva tshe ha vha na muvhuso wa demokirasi,

hedzi SOE dzo engedza zwihulwane tswikelo kha tshumelo dza mutheo kha vhatu vha shayaho. Ndi ngazwo tshipiḏa tsha ndeme kha mbekanyamushumo yashu hu u khwaḥisa mabindu a muvhuso, u a vhuḏifhinduleli kha tshiimo tshavhuḏi tsha zwa masheleni, u khwinisa mashumele khathihi na u ita uri a shele mulenzhe zwihulwane nahone nga nḏila i vhuḏifhinduleli kha ikonomi.

U tou fana na zwine zwa vha hone kha linwalo la 'U ḏilugisela u Vhusa', muvhuso u khou livhisa vhuvhili hazwo, nyaluwo na tshanduko kha ndango ya zwishumiswa zwi fanaho na mbekanyamaitele ya ndangamaraga, mbetshelwa dza kha mbekanyamaitele dza u maanḏafhadzwa ha vhañwe ho angalalaho kha zwa ikonomi khathihi na milayo ya ndinganelo kha zwa mishumo, na nga u ṭumanya zwa u ṭetschedzwa ha laisentsi dzo fhambanaho kha tshumelo dzi angaredzaho zwoṭhe khathihi na vhuḏifhinduleli ha zwa u maanḏafhadza.

Muvhuso na wone u khou ḏidzhenisa kha zwa u sikwa ha mishumo nga nḏila ha izwo zwa avho vhatu vho tholwaho nga muvhuso. Mbekanyamushumo ya Mishumonyengedzedzwa ya Muvhuso ye ya thoma u vha hone u bva nga nḏila wa 2003, yo ṭetschedza zwikhala zwa mishumo kha vhatu vha dzimilioni.

Zwezwinu, musu ho sedzwa masiandaitwa a vhañwe ho a vha hone kha ikonomi nga mulandu wa dwadze la COVID-19, houno muvhuso wo ranga phanḏa nyaluwo khulwanesa ya mishumo ya

muvhuso kha ḏivhazwakale ya shango lahu.

Fulo la Phresidennde la u Tuṭuwedza u Sikwa ha Mushumo lo tikedza zwikhala zwi fhiraho 850 000 kha miñwedzi ya 16 fhedzi. U ḏadzisa kha zwa u engedzwa ha mishumo wa muvhuso, ri khou ṭetschedza thikhedzo kha vhaswa vha sa shumi u itela u vha lugisela kha zwa mishumo, u ita uri vha vhe vhatu vhañwe vha tholea khathihi na u vha ṭumanya na zwikhala zwa mishumo.

Hu na dziñwe nḏila nnzhi dzine muvhuso wa khou shela mulenzhe ngadzo kha zwa u sikwa ha mishumo dzine dza vha vhuḏifhinduleli vhuḏifhinduleli kha themamveledziso, u fhaṭiwa ha vhuḏifhinduleli ho khetheaho ha zwa ikonomi na nga kha thikhedzo ya nḏowetshumo dza nyaluwo dzine dza thola vhatu vhanzhi.

Nañwaha hu khou lavheleswa nga maanḏa kha mabindu maṭuku na a vhuḏifhinduleli, koporasi na kha sekithara ya tshayanzudza-nyo.

Nga u dzudzanywa hafu ha tshikimu tsha khadzimiso ya masheleni tshe ra tshi ḏivhadza kha miñwedzi ya u thoma ya tshifhinga tsha dwadze la COVID-19, ri khou itela uri mabindu maṭuku a kone u vha na tswikelo kha masheleni 'a u vuwa hafu' nga nḏila yo leluwaho.

Ri khou engedza magavhelo a phungudzo ya muthelo wa mutholi khathihi na u lavhelesa kha zwa u ita tshanduko dzo fhambanaho dza zwa milayo u itela u leludzela vha mabindu maṭuku uri vha kone u thola vhatu nga vhuñzhi.

Sa zwe nda zwi sumbedza

kha Mulaedza wa nga ha Tshiimo tsha Lushaka, haya ndi mañwe a maga ane ra khou a dzhia sa muvhuso u itela u bveledza nyimele dzine dza ḏo ita uri sekithara dza phuraivete – vhuvhili hadzo, khulwane na ṭhukhu –dzi kone u bveledza, u aluwa, u swikela mimaraga miswa, u vumba zwibveledzwa zwiswa, na u thola vha-shumi vhanzhi".

Sekithara dza phuraivethe dzi thola vhashumi vha Afrika Tshipembe vha lingana ho kotara tharu nahone ndi dzone dzine dza vha na vhuḏifhinduleli vhu lingana ho mbilitshararu ya vhuḏifhinduleli na ṭhoḏisano fhanu shangoni khathihi na ha masheleni a shumiswaho kha zwa mveledziso.

Nga nḏila ha muvhuso u shumaho zwavhuḏi nahone wa mvelaphanḏa, shango lahu li dovha hafu la ṭoḏa sekithara ya phuraivethe ine ya vha na nyaluwo, ine ya khou bindudza kha zwa mashumele a re na mvelaphanḏa.

Musi zwa u tholwa kha sekithara dza phuraivethe zwi tshi khou engedzea, vhuñzhi ha nḏila dza u ḏitshidza ngadzo na dzone dzi vha dzi tshi khou tikedzwa na u bveledzwa. Thundu na tshumelo zwi khou ṭetschedzwa nga vhuñzhi nahone muvhuso wa demokirasi u khou kona u kuvhanganya mbuelo nnzhi hu tshi itelwa mveledziso ya matshilisano.

Linwalo la 'U ḏilugisela u Vhusa' li amba uri vhuḏifhinduleli ha muvhuso vhu tea u dzudzanywa u ya nga ṭhoḏea dza ikonomi ya lushaka nga nḏila ine zwa kona u shandukisea, hu nga vha u engedza sekithara dza muvhuso kha vhuḏifhinduleli ho khetheaho kha u ndeme kana u dzi fhuḏifhinduleli kha vhuñzhi vhuḏifhinduleli.

Ri nga si kone u swikela ikonomi yo raloho arali hu si na muvhuso wo khwaḥaho nahone wa mvelaphanḏa une wa katela vhatu vhoṭhe khathihi na sekithara dza phuraivethe dzi aluwaho nga u ṭavhanya. A ri tei u humbelwa uri ri tou nanga tshithihi tsha izwi. Ri a zwi ṭoḏa zwoṭhe vhuvhili hazwo.